

УДК 78.07

DOI <https://doi.org/10.32782/2224-0926-2026-2-57-6>

Загнітко Катерина Миколаївна
кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри музичної медієвістики та україністики,
Львівська національна музична академія імені М.В. Лисенка
<https://orcid.org/0000-0002-6845-9147>

ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОСТІ Й. С. БАХА У ПРАЦЯХ КРИСТОФ ВОЛЬФА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ БАХОЗНАВСТВА

У статті проведено аналіз творчості Йоганна Себастьяна Баха у працях одного з провідних сучасних дослідників бахознавства – Крістофа Вольфа, а також розглянуто його науковий доробок у контексті становлення й розвитку бахознавства як самостійної галузі музикознавчої науки. Актуальність дослідження зумовлена потребою критичного переосмислення усталених біографічних і стилістичних моделей, сформованих у ХІХ–ХХ століттях, а також необхідністю застосування міждисциплінарних та джерелознавчих підходів до вивчення спадщини композитора.

У статті простежено ключові етапи формування бахознавчої традиції – від перших наукових біографій Йоганна Ніколауса Форкеля і фундаментальної синтетичної праці Філіппа Шнітта до концептуальних інтерпретацій Альберта Швейцера та риторично-естетичних досліджень Андре Пірро. Центральне місце у статті займає аналіз наукової методології Крістофа Вольфа. Розглянуто його ключові праці – *Bach: Essays on His Life and Music*, *The New Bach Reader*, *Johann Sebastian Bach: The Learned Musician*, які відіграли визначальну роль у розвитку сучасного бахознавства. Дослідник пропонує комплексний підхід до поста-ті Баха, поєднуючи біографічний аналіз, джерелознавчі студії, стилістичні спостереження та інтелектуально-історичний контекст. Вольф критично переосмислює традиційну періодизацію творчості композитора, наголошуючи на безперервності його мистецького розвитку та значущості географічних і культурних чинників.

Особливу увагу приділено трактуванню Баха як інтелектуала та мислителя, чия музична творчість корелює з філософськими й науковими ідеями Нового часу, зокрема з уявленнями про пізнання природи та універсальні засади мистецтва. Порівняння Баха з Ісааком Ньютоном, започатковане його сучасниками та концептуально осмислене Вольфом, підкреслює масштаб інтелектуальних прагнень композитора та універсальність його музичного мислення.

У підсумку доведено, що наукова спадщина Крістофа Вольфа має фундаментальне значення для формування сучасного уявлення про Й. С. Баха як багатовимірну постать, а його дослідження є важливими як для теоретичного музикознавства, так і для виконавської практики та ширшого культурного контексту.

Ключові слова: Й. С. Бах, Крістоф Вольф, бахознавство, біографія, джерелознавство, композиторський процес, музичний стиль.

Zagnitko Kateryna. The Study of the Creative Work of Johann Sebastian Bach in the Writings of Christoph Wolff in the Context of the Development of Bach Scholarship

The article analyzes the creative legacy of Johann Sebastian Bach as interpreted in the works of one of the leading contemporary Bach scholars, Christoph Wolff, and examines his scholarly contribution within the context of the development of Bach studies as an independent field of musicology. The relevance of the research is обусловлена the need for a critical reassessment of established biographical and stylistic models formed in the nineteenth and twentieth centuries, as well as by the growing importance of interdisciplinary and source-based approaches to the study of the composer's heritage.

The article traces the key stages in the formation of the Bach scholarly tradition – from the earliest academic biographical studies by Johann Nikolaus Forkel and the fundamental synthetic work of Philipp Spitta, to the conceptual interpretations of Albert Schweitzer and the rhetorical-aesthetic studies of André Pirro. Particular attention is given to research focused on the compositional process, source studies, and stylistic influences – especially those related to the Italian tradition – as represented in the works of Kimberly Marshall.

*The central part of the article is devoted to an analysis of Christoph Wolff's scholarly methodology. His major publications – *Bach: Essays on His Life and Music*, *The New Bach Reader*, and *Johann Sebastian Bach: The Learned Musician* – are examined as milestones in the development of modern Bach studies. Wolff proposes a comprehensive approach to Bach's figure, integrating biographical research, source criticism, stylistic analysis, and intellectual-historical perspectives. He critically revises traditional periodizations of the composer's output, emphasizing the continuity of Bach's artistic development and the importance of geographical and cultural factors.*

Special attention is paid to Wolff's interpretation of Bach as an intellectual and thinker whose musical creativity correlates with the philosophical and scientific ideas of the early modern period, particularly concepts of the cognition of nature and universal principles of art. The comparison between Bach and Isaac Newton, first advanced by the composer's contemporaries and conceptually developed by Wolff, underscores the scale of Bach's intellectual ambitions and the universality of his musical thinking.

In conclusion, the article demonstrates that Christoph Wolff's scholarly legacy is of fundamental importance for shaping the modern image of Johann Sebastian Bach as a multidimensional figure. His research is shown to be highly significant not only for theoretical musicology but also for performance practice and the broader cultural context.

Key words: *Johann Sebastian Bach, Christoph Wolff, Bach studies, musical biography, source studies, compositional process, musical style.*

Вступ. Безперечно, однією з ключових постатей світової музичної культури є німецький композитор епохи барокко – Йоганн Себастьян Бах. Його творча спадщина й сьогодні перебуває в центрі уваги музикознавчих досліджень, а інтерес до осмислення життєвого та творчого шляху митця не втрачає актуальності. Формування систематичного наукового зацікавлення постаттю Баха розпочалося у XIX столітті, коли з'явилися численні праці, що поступово сформували окрему галузь музичної науки – бахознавство.

Матеріали та методи. Матеріальною базою дослідження стали музикознавчі праці Крістофа Вольфа (Wolff), присвячені творчості Й. С. Баха. До корпусу джерел увійшли монографії, збірники статей та історіографічні розвідки у західній науковій традиції. Методологічну основу роботи становить критичний аналіз літератури, застосований для вивчення історіографії та визначення місця наукового доробку Вольфа у сучасному музикознавстві.

Типологічний метод використано для систематизації та класифікації праць зарубіжних дослідників, присвячених проблемам бахознавства. Індуктивний метод дозволив на основі окремих фактів і спостережень відтворити цілісну картину розвитку наукової думки щодо постаті Баха.

У роботі застосовано також історико-культурний підхід, що дав змогу розглянути діяльність Вольфа у ширшому контексті західної гуманітарної науки. Порівняльний метод сприяв виявленню відмінностей між традиційними моделями інтерпретації Баха та новітніми концепціями, запропонованими К. Вольфом.

Результати. Автором першої монографії про Баха став геттінгенський професор, історик музики, диригент і композитор Йоганн Ніколаус Форкель (J. Forkel). Серед його численних праць особливо виділяються чотиритомний *Музичний альманах для Німеччини* (*Musikalisches Almanach für Deutschland*) (1782–1784 та 1789) і двотомна *Загальна історія музики* (*Allgemeine Geschichte der Musik*) (1788, 1801). Праця *Про життя, мистецтво та музичні твори Йоганна Себастьяна Баха* (*Über Johann Sebastian Bachs Leben, Kunst und Kunstwerke*) (1802) стала початком наукової біографістики композитора і заклала фундамент для розвитку бахознавства та відродження інтересу до творчості Баха¹.

У 1873–1880 роках вийшли два томи монографії Філіппа Шпітта (Ph. Spitta) *Йоганн Себастьян Бах: життя і творчість* (*Johann Sebastian Bach: Leben und Werk*)². Ця праця стала першою масштабною синтетичною роботою, що поєднала біографічний матеріал із глибоким аналізом творчості. Шпітта намагався хронологічно упорядкувати кантати Баха та дослідити його стиль. Хоча з наступними дослідженнями датування деяких кантат уточнювалося, саме Шпітта заклав міцний фундамент для подальших студій. Основною тезою автора було твердження про превалювання органного мислення у творчому процесі Баха та важливість вивчення цього феномену. Також він досліджував музичну родину композитора та її вплив на формування його стилю.

Серед дослідників Баха особливе місце посідає Альберт Швейцер (A. Schweitzer). У своїй монографії *Johann Sebastian Bach* (1908) він акцентує на значенні музичної символіки при аналізі творчості композитора³. Французький музикознавець Андре Пірро (A. Pirro) у праці *Естетика Йоганна Себастьяна Баха* (*L'Esthétique de Jean-Sébastien Bach*) (1907) приділив увагу риторичним фігурам, а також простежив, яким чином образні та стилістичні риси, успадковані від попередників, були переосмислені Бахом⁴.

Окремий напрям бахознавчих студій пов'язаний із вивченням композиторського процесу та впливу італійської традиції на творчість Баха. Цій проблематиці присвячена монографія американської музикознавиці Кімберлі Маршалл (K. Marshall), яка здійснила детальний аналіз наявних автографів та факсимільних видань⁵.

Одним із провідних сучасних дослідників Баха є американський музикознавець німецького походження Крістоф Вольф. Професор Вольф викладав в Університеті Ерлангена (1963–1968), Університеті Торонто (1968–1970), Колумбійському університеті (1970–1976), а також у Принстонському університеті (1973 та 1975) і з 1976 року – у Гарвардському університеті. Крім того, Вольф обіймав посади президента та директора *Архіву Баха в Лейпцигу* (*Bach-Archiv Leipzig*) (2001–2013). Він є почесним членом *Американської академії мистецтв і наук* (*American Academy of Arts and Sciences*), *Американського філософського товариства* (*American Philosophical Society*), *Саксонської академії наук у Лейпцигу* (*Saxon Academy of Sciences at Leipzig*) та *Академії досліджень Моцарта* (*Akademie für Mozart-Forschung*) (очолював 1996–2006). Професор має

¹ Forkel J. N. *Über Johann Sebastian Bachs Leben, Kunst und Kunstwerke*. Leipzig: Hoffmeister & Kühnel, 1802. 69 S.

² Spitta P. *Johann Sebastian Bach: Leben und Werk*. Bd. I–II. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1873–1880. Bd. I 331 c.; Bd. II 356 S.

³ Schweitzer A. *Johann Sebastian Bach*. Wiesbaden: Breitkopf & Härtel, 1908. 844 c.

⁴ Pirro A. *L'Esthétique de Jean Sébastien Bach*. Paris, 1907. 538 p.

⁵ Marshall K. J. S. *Bach as Organist: His Instruments, Music and Performance Practices*. *Performance Practice Review*. 1990. Vol. 3, No. 1.

почесні звання Університету Фрайбурга та Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка.

Наукова діяльність Крістофа Вольфа охоплює широкий спектр проблем історії музики, проте центральне місце у його доробку посідає постать Баха. Значна частина праць присвячена вивченню життєвого шляху композитора, особливостей його творчого методу, впливу музичної родини та опрацюванню джерельних матеріалів.

Серед найважливіших досліджень Вольфа у сфері бахознавства – *Родина Баха (The New Grove Bach Family)* (New York, 1983), *Бах: есе про його життя та музику (Bach: Essays on His Life and Music)* (Cambridge, 1991), *Світ кантат Баха: ранні вибрані кантати (The World of the Bach Cantatas: Early Selected Cantatas)* (New York, 1997), *Новий читач Баха: життя Йоганна Себастьяна Баха в листах і документах (The New Bach Reader: A Life of Johann Sebastian Bach in Letters and Documents)* (New York, 1998), *Органи Й. С. Баха: довідник (The Organs of J. S. Bach: Handbook)* (2004), *Йоганн Себастьян Бах: учений музикант (Johann Sebastian Bach: The Learned Musician)* (New York, 2000) та *Музичний всесвіт Баха: композитор і його творчість (Bach's Musical Universe: The Composer and His Work)* (2020)⁶.

Важливим етапом у творчому доробку Крістофа Вольфа є праця *Бах: есе про його життя та музику (Bach: Essays on His Life and Music)*, у якій зібрані його найважливіші дослідження про Баха, що становлять своєрідний підсумок раннього етапу наукових студій⁷. У збірці матеріал поділено на п'ять блоків. У них розглядаються біографія Й. С. Баха та вплив інших композиторів на його творчість (*Нариси музичного портрета*). Значну увагу Вольф приділяє джерельним матеріалам (*Нові джерела: розширені перспективи та Переглянуті "старі" джерела: нові аспекти*). Okремо аналізуються окремі твори (*Концепції, стиль та хронологія*), а також висвітлюється сприйняття творчості Баха його сучасниками (*Раннє сприйняття та мистецька спадщина*).

У розділі *Нові перспективи біографії Баха* Вольф висуває нові ідеї щодо дослідження творчості композитора. Зокрема, він критично оцінює періодизацію біографії, запропоновану Шпіттою та підхоплену іншими дослідниками, позиціонуючи її як надто схематичну та штучну, а межі змін музичної діяльності – як розмиті. Вольф також акцентує увагу на хронології та ідентифікації віднайдених рукописів Баха. Особливе значення має *The Neumeister Collection*, презентована у 1984 році Вольфом, Г. Шульцом та бібліотекарем Г. Самюелем у контексті досліджень Єльського університету. Хорові прелюдії, виявлені у колекції, датуються раннім періодом творчості Баха – приблизно 1695–1705 роками⁸.

У збірці окремо висвітлюється взаємодія Баха з Йоганном Адамом Райнкенем (*Бах та Йоганн Адам Райнкен: контекст для ранніх творів*) та братом композитора Йоганном Крістофом Бахом. Важливим для розуміння становлення Баха як композитора є есе Вольфа *Бах і традиція стилю Палестріни*, у якому дослідник аналізує ремарки Баха на полях творів Палестріни та доступні колекції музичних осередків того часу, щоб оцінити ставлення композитора до багатоголосої вокальної музики Відродження. Ця тема була продовжена у монографії Вольфа *Йоганн Себастьян Бах: учений музикант (Johann Sebastian Bach: The Learned Musician)*. Okрему увагу Вольф приділяє посібникам у

⁶ Wolff Christoph. <https://music.fas.harvard.edu/people/christoph-wolff>

⁷ Wolff C. *Bach: Essays on His Life and Music*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991. 480 p.

⁸ Crist S. A. Christoph Wolff. *Bach: Essays on His Life and Music*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1991. *Bach Perspectives*, Volume 1. Urbana: University of Illinois Press, 2024.

архіві Баха, зокрема *Сходи до Парнасу (Gradus ad Parnassum)* Фукса, орієнтованому на стиль Палестрини⁹.

Вольф також виокремлює розвідку про Баха та Дітріха Букстегуде (*Букстегуде, Бах та музика XVII століття в ретроспективі*), у якій аналізує вплив Букстегуде на Баха та проводить паралелі між їхньою творчістю, стверджуючи, що Букстегуде для XVII століття відігравав таку ж роль, як Бах для XVIII. Дослідник наводить конкретні приклади цього впливу, зокрема активну участь Баха у виконанні ораторії Букстегуде *Templum honoris*, яка надихнула його на створення першої кантати *Бог є моїм королем (Gott ist mein König)*. У есе *Композиційне мистецтво Вівальді, Бах і процес «музичного мислення»* Вольф аналізує вплив творчості Вівальді на музичний процес Баха.

Отже, вже з ранніх досліджень Вольф прагнув комплексно проаналізувати творчість Баха, використовуючи доступні архівні матеріали та створити нову концепцію його життя і розвитку як музиканта. У рецензії на *Бах: есе про його життя та музику (Bach: Essays on His Life and Music)* музиколог Стефан Кріст (Stephen A. Crist) зазначив: «Такий підхід надає багатогранний погляд на Баха, який враховує складність його особистості та зрештою є переконливішим, ніж двовимірне зображення Шпітти»¹⁰.

Наступним підсумком дослідження життєтворчості Баха Вольфом стала монографія *Йоганн Себастьян Бах: учений музикант (Johann Sebastian Bach: The Learned Musician)*. Вона набула широкого міжнародного резонансу, була перекладена багатьма мовами та отримала визнання у наукових і мистецьких колах Європи та Америки. Книга увійшла до фіналу *Pulitzer Prize*, що засвідчує її значимість для дослідників та шанувальників творчості Баха.

У польському виданні монографії були включені нові матеріали й джерела, відкриті протягом десяти років після первісної публікації. Бах постає в ньому як вчений та інтелектуал із широкими горизонтами мислення. У передмові до польського видання Вольф згадує архів Баха, що зберігався в Україні: «Я мав щастя віднайти у київському архіві *Архіві Берлінської Співочої Академії* матеріали про музичну родину Баха, що давно вважалися втраченими»¹¹.

У київській колекції було виявлено автографи Карла Філіпа Емануїла Баха, інших членів родини Баха, а також Георга Філіпа Телемана та Йогана Готліба. У 1999 році Вольф перебував із візитом у Києві, де, за взаємною згодою, колекцію архіву, що з часів війни зберігалася у Національній бібліотеці України, повернули до Німеччини. Саме Вольф, перебуваючи на посаді директора *Bach-Archiv Leipzig*, допоміг ідентифікувати рукописи.

Монографія складається з дванадцяти розділів, вступу, епілогу, додатків, ілюстрацій та бібліографії. Кожен розділ має власну назву та хронологічне й географічне уточнення подій. Як і в попередніх дослідженнях, Вольф розглядає життєвий шлях композитора детально, не виділяючи чітких меж між раннім і зрілим періодами, а орієнтуючись радше на локації перебування композитора. У першому розділі висвітлюються питання становлення Баха та впливу його родини (1685–1695 pp.), а також музичного середовища, у якому зростав юний композитор – аспект, що у більшості попередніх досліджень або не висвітлювався, або розглядався поверхнево.

⁹ Wolff C. *Bach: Essays on His Life and Music*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991. 480 p.

¹⁰ Crist S. A. *Christoph Wolff. Bach: Essays on His Life and Music*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1991. *Bach Perspectives*, Volume 1. Urbana: University of Illinois Press, 2024.

¹¹ Wolff C. *Johann Sebastian Bach: Muzyk i uczony*. Warszawa: Lokomobila, 2011. S. 13.

Однією з центральних ідей книги є трактування Баха як вченого-інтелектуала та віртуоза. У розділі *Музика Баха та наука Ньютона: композитор у пошуках засад свого мистецтва* Вольф аналізує інтелектуальний розвиток Баха, його прагнення до саморозвитку та пізнання. Зокрема, публікація критика Йоганна Адольфа Шайбе (Scheibe), у якій він применшував значення Баха, спричинила відповідь друзів композитора. Одним із них був Йоганн Авраам Бірнбаум (Birnbäum), викладач Лейпцігського університету¹². Шайбе звинуватив Баха у відсутності природної стихії у творах, заплутаному стилі та «затемненні їхньої краси надлишком мистецтва», на що Бірнбаум відповів: «Основними цілями справжнього мистецтва є наслідування природі та, де це необхідно, допомога їй. Таким чином мистецтво надає природі красу, якої їй бракує, і підсилює ту красу, якою вона вже володіє. Чим працює краще та кропіткіше мистецтво працює на вдосконалення природи, тим яскравіше виблискує створена ним краса. Відповідно, неможливо, щоб найвеличніше мистецтво затьмарювало природну красу речі»¹³.

Таким чином, через Бірнбаума Й. С. Бах виділяє ідею Аристотеля про те, що мистецтво наслідує природу. Вольф підсумовує, що для Баха музична композиція пов'язана з «реальним світом, природою та трансцендентальним розумом – Богом».

Цікавим є порівняння Баха та Ісаака Ньютона, що відображалося у публіцистиці того часу. Зокрема, у полеміці між берлінським капельмейстером Йоганном Фрідріхом Агріколою (Agricola), співавтором некролога Баха, та Філіппо Фінацці (Finazzi), гамбурзьким оперним співаком та есеїстом, після смерті композитора, Фінацці стверджував, що музика Баха через свою складність не приносить слухачу задоволення. Натомість Фрідріх Агрікола у відповіді вперше порівняв Баха з Ньютоном: «Не всі вчені здатні зрозуміти Ньютона, але ті, хто просунувся в глибокій науці настільки, щоб досягнути його, знайдуть більше задоволення та справжню користь у читанні його творів»¹⁴.

Зважаючи на беззаперечний авторитет Ньютона, таке порівняння відображає надзвичайно високу оцінку творчості Баха його сучасниками. Одним із споріднених факторів між Бахом і Ньютоном є концепція пошуку істини, що охоплює як природні, так і божественні принципи. Зокрема, Ньютон вважав, що його відкриття «вказують на дії Бога». У висновках Вольф зазначає: «Музичну філософію Баха цілком можна розуміти аналогічно – не з точки зору предмета та методології, а в сенсі емпіричного пошуку основи та меж його мистецтва – як науку про всі музичні явища, яка вчить нас не лише тому, як і чому вони існують або можуть існувати, але й тому, як вони пов'язані з розумінням природи, Божого творіння або, сучасною науковою мовою, «системи світу» (назва книги III «Початків Ньютона»). Крім того, сам масштаб та широта інтелектуальних зусиль Ньютона також знаходять свою аналогію у величезному та неперевершеному діапазоні інтересів, починань та зусиль Баха-музиканта»¹⁵.

Наступним етапом дослідження творчості Баха Вольфом, як своєрідне доповнення до попередніх студій, стала монографія *Музичний всесвіт Баха: композитор і його творчість (Bach's Musical Universe: The Composer and His Work)* (2020). Якщо у першій книзі Вольф зосередився на автобіографії композитора, то у другій він акцентує на композиторському процесі, аналізуючи обрані інструментальні та вокальні твори. Музикознавиця Маргарет Стайніц (Steinitz) у рецензії на *Музичний всесвіт Баха: композитор і*

¹² Wolff C. Johann Sebastian Bach: The Learned Musician. New York: W. W. Norton, 2000. P. 95–106.

¹³ Wolff C. Johann Sebastian Bach: The Learned Musician. New York: W. W. Norton, 2000. P. 97.

¹⁴ Wolff C. Johann Sebastian Bach: The Learned Musician. New York: W. W. Norton, 2000. P. 98.

¹⁵ Wolff C. Johann Sebastian Bach: The Learned Musician. New York: W. W. Norton, 2000. P. 99.

його творчість (*Bach's Musical Universe: The Composer and His Work*) зазначила: «Стиль викладу не для слабкодушних, але, як Вольф чітко пояснює у передмові, автор свідомо обирає детальний розгляд окремих знакових творів або циклів у межах кожного розділу, замість поверхневого охоплення всього корпусу – завдання практично неможливого з огляду на масштаб і обсяг бахівської спадщини»¹⁶.

Справжньою подією для музичного середовища Львова став приїзд Вольфа на Міжнародний симпозіум *Ex umbra in solem* у листопаді 2017 року на запрошення директора *Haliciana Schola Cantorum* Івана Духнича. Вольф презентував колекцію нот та книг, яку він передав у 2012 році до Інституту літургійних наук Українського католицького університету, та виступив із доповіддю *Архів Берлінської Співочої Академії вісімнадцять років після знахідки в Києві: досвід та висновки*, підкресливши важливість матеріалів, що зберігалися у Києві.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що наукове надбання Крістофа Вольфа посідає провідне місце у розвитку бахознавства. Музиколог здійснив ґрунтовне переосмислення біографії та творчої еволюції Й. С. Баха, запропонувавши цілісну концепцію його постаті як композитора-інтелектуала, тісно пов'язаного з філософськими й науковими ідеями свого часу. Вольф критично переглянув усталені періодизаційні моделі, наголосивши на безперервності творчого розвитку митця та значенні культурно-географічного контексту. Дослідження засвідчило, що праці Вольфа суттєво розширюють джерельну базу бахознавства, вводячи нові архівні матеріали та переосмислюючи вже відомі факти. Отже, наукова спадщина Крістофа Вольфа має фундаментальне значення для формування сучасного образу Баха та відкриває нові напрями для подальших міждисциплінарних студій.

Література

1. Crist S. A. Christoph Wolff. Bach: Essays on His Life and Music. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1991. *Bach Perspectives*, Volume 1. Urbana: University of Illinois Press, 2024. URL: <https://www.jstor.org/stable/10.5406/jj.25910457.1>
2. David H. T., Mendel A., Wolff C. The New Bach Reader: A Life of Johann Sebastian Bach in Letters and Documents. New York: W. W. Norton, 1998. 560 S.
3. Forkel J. N. Über Johann Sebastian Bachs Leben, Kunst und Kunstwerke. Leipzig: Hoffmeister & Kühnel, 1802. 69 S.
4. Koch T. Johann Nikolaus Forkel: Four Piano Concertos. In J. N. Forkel, Four Piano Concertos (Tobias Koch, piano; Michael Alexander Willen. Detmold: MDG (Musikproduktion Dabringhaus und Grimm). Köln, 2014. 18 p.
5. Marshall K. J. S. Bach as Organist: His Instruments, Music and Performance Practices. *Performance Practice Review*. 1990. Vol. 3, No. 1. DOI: 10.5642/perfpr.199003.01.7.
6. Pirro A. L'Esthétique de Jean Sébastien Bach. Paris, 1907. 538 p.
7. Schweitzer A. Johann Sebastian Bach. Wiesbaden: Breitkopf & Härtel, 1908. 844 c. URL: <https://archive.org/details/jsbach01schwgoog/page/n886/mode/2up>
8. Spitta P. Johann Sebastian Bach: Leben und Werk. Bd. I–II. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1873–1880. Bd. I 331 c.; Bd. II 356 S.
9. Steinitz M. Bach's Musical Universe: The Composer and His Work. Christoph Wolff. London Bach Society, 2020. URL: <https://bachlive.co.uk/newsite/wp-content/uploads/2020/08/wolff-bachs-musical-universe-review.pdf>
10. Wolff C. Bach: Essays on His Life and Music. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991. 480 p.
11. Wolff C. Bach's Musical Universe: The Composer and His Work. New York: W. W. Norton, 2020. 512 p.

¹⁶ Steinitz M. Bach's Musical Universe: The Composer and His Work. Christoph Wolff. London Bach Society, 2020.

12. Wolff C. Johann Sebastian Bach: Muzyk i uczony. Warszawa: Lokomobila, 2011. 700 s.
13. Wolff C. Johann Sebastian Bach: The Learned Musician. New York: W. W. Norton, 2000. P. 95–106.
14. Wolff C. Koopman T. The World of the Bach Cantatas: Early Selected Cantatas. New York: W. W. Norton, 1997. 225 p.
15. Wolff C., Zepf M. The Organs of J. S. Bach: Handbook. Urbana: University of Illinois Press, 2004. 240 p.
16. Wolff Christoph. <https://music.fas.harvard.edu/people/christoph-wolff>

Дата першого надходження статті до видання: 26.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0

